

ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ

Слезе от сцената един от големите представители на съвременната българска култура — Людмил Стоянов. Слезе — след седем десетилетия непрестанен писателски труд, активна обществена дейност, изпълнил своя дълг пред народа си, пред времето и пред човечеството.

В литературата Людмил Стоянов дойде направо от недрата на народа, от някогашните глухи планински села, за чиито синове са казани думите му:

Моят народ е най-беден; няма
по-беден от него. Оскъдност
се казва съдбата му. Дрипи
от него висят. Мотика и рало —
от детинство до гроб: ден и нощ —
непрестанно и черно телло.

Картина сякаш извадена от апокалипсиса. Ето още един неин вариант в стихотворението „Към монте съселяни“:

Все тъй ви виждам: в тъмни нощи,
в трънаци вятърът засвирил,
наоколо — мървило, сняг. . .
Веднъж в неделя идва пощата
с червени листове от бирника
и после сняг, мървило пак.

Людмил Стоянов измина пътя на химерите, издигна кули от мраморен стих, но трагичното видение на родината не напусна никога неговото съзнание. Под гърма на Октомврийската революция се роди неговият бележит разказ „Милосърдието на Марса“ — и писателят се изправи до своя народ, пет десетилетия стоя като воин в неговите редици, дочака бурята и победата на светлината над мрака, тъй както бе предсказал:

И застанал радостен на прага,
ще посрещна в блясъци и дим
хората, които в гръм и влага
оплодяват новите бразди.

И ще бъда като строен ясен,
разлюлян сред цветното море,
който чака мълнията властна,
за да падне примирен.

Мълнията дойде — и сега неспокойният поет, неустрашимият общественик и гражданин лежи бездиханен пред нас. И ние сме обхванати от скръб, но същевременно и от съзнанието, че тоя дълъг живот е бил изпълнен с благо-

родни творчески пориви, с поетически мечти, със смели мисли, с остри полемики и протести, с жестоки битки, с безкрайна омраза към злото и насилието и с дълбока любов към народа и човека, с непоклатимата вяра на комуниста в неизбежната победа на световната правда и световния мир.

Не е необходимо тук да правя характеристиката на литературното дело на Людмил Стоянов. Бих искал да отбележа само една негова особеност — неговата многостранност: от лириката до разказа, от романа до драмата, от литературната критика до публицистиката. Тук трябва да се прибави и огромният брой преводи преди всичко от руската и съветската литература. Но многостранността характеризира цялата културно-обществена дейност на Людмил Стоянов. Много години той е редактор на списания и вестници; тридесетте години са героичният период на неговата трудна редакторска дейност и на смелата му антифашистка публицистика, което му донесе арести, интернирания, жестоки побои на улицата от фанатизирани фашистки оръдия. След 9 септември Людмил Стоянов бе първият редактор на сп. „Славяни“ и на сп. „Септември“.

Людмил Стоянов е дългогодишен деен участник в живота на Съюза на българските писатели — като негов председател и член на Управителния съвет до последния миг. Той бе народен представител, член на Световния съвет на мира от неговото основаване и заместник-председател на Българския национален комитет за защита на мира, член на комисията за Димитровски награди и на множество други комисии и комитети. Забележителна е неговата дейност в националното и световното движение в защита на мира и демокрацията, против войната и фашизма. Своего участие в това движение Людмил Стоянов започна още преди войната — на международните писателски конгреси в Париж и Мадрид, рамо до рамо с първите представители на световната прогресивна литература и с представителите на съветската литература и култура, които той обичаше дълбоко и с които бе свързан с искрени братски чувства. Макар че през последните години Людмил Стоянов пътуваше по-рядко в чужбина, когато се касаеше за защита на мира, за борба с империализма и реакцията, той се отзоваваше с безусловна готовност — с речи, със статии с изказвания и т. н. Защитата на мира смяташе за свой неотменен граждански дълг.

Най-сетне искам да отбележа една по-слабо позната обществена проява на Людмил Стоянов — неговата дейност в Българската академия на науките. Людмил Стоянов бе избран за неин редовен член след 9 септември. В нея той зае мястото си достойно до Елин Пелин и други първенци на българската литература. Академик Людмил Стоянов бе първият директор на Литературния институт при Академията; в същност той го основа и създаде и го ръководи в най-трудните му години. Институтът започна с един сътрудник, но благодарение на усилията на своя директор и на помощта, която му оказваше ръководството на Академията, институтът нарасна и укрепна, организира редица научни сесии, подготви важни издания с научни изследвания и материали, започна подготовката на обширна история на българската литература. Людмил Стоянов като директор бе тактичен, внимателен към сътрудниците, винаги готов да им помогне. Наистина административната работа не бе в природата му, но интересите на института, които бяха интереси на българската наука и литература, стояха винаги близко до сърцето му. Сътрудниците — тогава почти само млади хора — запазиха и пазят спомена за благоразположението на своя директор акад. Людмил Стоянов, който изслушваше всички, не създаваше конфликти и към всички се отнасяше с безкористността и добрите мисли на поет.

Съсредоточен преди всичко в своя художествен, творчески свят, Людмил Стоянов не бе чужд на атмосферата на научните дирения. Защото той по-

знаваше добре историята на българската литература, особено от последните сто години, имаше отношение към големите ѝ представители — от Ботев до Яворов, от Димчо Дебелянов до Йовков и Вапцаров, живееше в постоянен контакт с търсенията на великата руска литература и на съветската литература, познаваше световните прогресивни автори, неведнъж се отзоваваше на големите литературни годишници със статии и доклади. Тогава неговото слово звучеше с благородна съдържаност, но и с дълбоко вътрешно вънление.

Заедно с цялата наша общественост със смъртта на Людмил Стоянов и Българската академия на науките загуби един от най-достойните, най-представителните си членове. Целият състав на Академията се прекланя пред неговата светла памет.

От той миг делото на Людмил Стоянов принадлежи вече на историята. Но преминавайки в историята, то не губи пулса и тръпките на нашата съвременност. Защото покрай всички естетически стойности, които носи, това дело притежава един висок хуманистичен патос — патоса на една велика революционна епоха. В делото на Людмил Стоянов трепти полетът на нашето време, полетът на гълъба на Пикасо — полетът на мира, полетът на борецото се за нов ден човечество. Може би не е странно това съвпадение — в едни и същи дни напуснаха нашия свят Людмил Стоянов и Пикасо, тези неуморими творци, тези корави воители на комунистическата правда, влюбени в светлината хуманисти. Съвсем не искам да правя аналогии в областта на творчеството им, нито да търся равноценни стойности и да изравнявам мащабите на тяхното изкуство. Само искам да изтъкна, че с тяхната смърт фалангата на световните борци за мир, на големите хуманисти на нашето време осиротя. А тях ги бе свързал още борецният се републикански Мадрид в тежките дни на испанската гражданска война.

Някога Людмил Стоянов написа за родината забележителния стих:

Без мене ти си пак велика,
ала без теб — какво съм аз?

Днес, когато неговият земен път е завършен, ние можем да кажем за служено и справедливо: родината, нашата социалистическа родина е немислима без делата на своите големи синове. Людмил Стоянов е безспорно един от тях.

Поклон пред личността и делото на твореца и писателя, на гражданина и хуманиста, на приятеля и човека Людмил Стоянов!

Петър Динеков